

Katonai gazdaságtan metodológiai kérdéseiben kialakult vita összegezése*

Dr. Tbürmer Gyula alezredes, a hadtudományok kandidátusa

A „Vojennaja Miszl” hasábjain az elmúlt két esztendőben élénk vita folyt a katonai gazdaságtan tudományelméleti kérdéseiben.

A vitát A. LAGOVSZKIJ vezérőrnagy a „Fegyveres erők gazdasága” című cikkével váltotta ki, amely a Honvédelem 1970. 10. számában is megjelent. A szerző elképzelése szerint a katonai gazdaságtant¹ a hadigazdaságtan elmélete mellett mint a hadtudomány önálló területét, illetve mint konkrét gazdasági tudományágat, hasonlóan az „ipari gazdaságtanhoz”, a „közlekedési gazdaságtanhoz” kell kialakítani.

Véleménye szerint a „hadigazdaságtan” és a „katonai gazdaságtan” értelmezésében lényeges különbség abban van, hogy a hadigazdaságtan elmélete azokkal a kérdéscsoportokkal foglalkozik, amelyek az ország háborúra való felkészítésére és a háború egésze gazdasági biztosítására terjednek ki, míg a katonai gazdaságtan a hadigazdasági kérdéseket csak a fegyveres erőkön belül vizsgálja.

Világosan kirajzolódik itt két hadigazdasági tudományterület – az általános és a kapcsolódó – koncepciója. Az első láthatóan mint a gazdasági tudományok egy sajátos része, míg a második mint a hadtudomány egy sajátos fejezete van figyelembe véve.

A vitaindító cikkben tárgyalt szempontok szerint a katonai gazdaságtan tárgyához tartozik a fegyveres erők anyagi-technikai biztosításával kapcsolatos létező objektív jelenségek, feltételek és körülmények sokoldalú komplexuma, valamint az ellátás, a beruházás és más a hadsereg sajátosságaival összefüggő gazdasági tevékenység.

Ehhez kapcsolódnak a katonai szervek részére meghatározott szervezeti, technikai, gazdálkodási viszonyok amelyek az anyagi és pénzügyi szükségletek jelentkezését, alakulását, valamint az elosztás folyamatát szabályozzák. (A fegyverzettel és a haditechnikai eszközökkel való feltöltés, a fenntartás és üzemeltetés, a tipizálás, javítás, szállítás, anyagellátás és irányítás.) E kapcsolatok egy része belső jelleggel bír, mások azonban túlmennek a katonai szervezetek határain. *Például:* a fegyverkezés területe felőleli nemcsak a haditechnika üzemeltetését és tárolását, hanem annak létrehozását is; a szállítás és a katonai gazdálkodási folyamatok irányítása ugyancsak nem maradhatnak teljes mértékben a fegyveres erők sajátosságai.

* Megjelent a Honvédelem 1972. évi 9. számában.

¹ Katonai gazdaságtan = Fegyveres erők gazdaságtana.

Ezen okok alapján a katonai gazdaságtan tárgya azokban a szférákban, melyek a társadalom gazdálkodási folyamataival kapcsolatosak, kikerül a hadsereg kereteiből.

A szerző véleményének összegezésekor négy alapvető indok emelhető ki, amelyek *alátámasztják a katonai gazdaságtan, mint sajátos tudományterület kialakításának szükségességét*. Ezek a következők:

1. A hadsereg fejlesztéséhez és fenntartásához szükséges anyagi és pénzügyi keretek rohamosan növekednek a lehetőségek korlátozottsága mellett;
2. a fegyveres erők bonyolult gazdálkodási tevékenysége meg követeli az ezirányú kutatások egységes metodológiáját;
3. A hadtudományi problémáknak más — a népgazdaságtól eltérő — kutatási módszerei vannak. (Pl.: a gazdaságosság és a harcokészültség követelményeinek összevetése.)
4. A katonai gazdaságtan elmélete elmarad a gyakorlat mögött. Ez gátolja a hadsereg rendelkezésére álló anyagi és pénzügyi eszközök védelmi célokra történő hatékonyabb felhasználását.

A szerző által vázolt problémával kapcsolatban több ismert szovjet katonai és közgazdasági szakember kifejtette álláspontját, amelyeket a Honvédelem 1972. 3. számában ismertettünk.

A szakértők álláspontjainak tanulmányozása alapján megállapítható, hogy *a vita középpontjában a katonai-gazdaságtan tudományterületi önállóságának létjogosultsága állott*. A véleményeserek eredménye képpen ebben a kérdésben kétféle irányzat alakult ki:

— egyes szakemberek szolidaritást vállalva a szerzővel szükségesnek tartják az új — a konkrét katonai gazdasági problémákkal foglalkozó —, önálló tudományterület létrehozását;

— mások szerint a hadigazdasági tudomány két részre való felosztása (hadigazdaságtan és katonai-gazdaságtan) módszertanilag helytelen és gyakorlatilag célszerűtlen.

Az álláspontok összegezése

A vita során kialakult nézeteket a közelmúltban a „Vojennaja Miszl” szerkesztősége összegezte és az ezzel kapcsolatos értékelését szerkesztőségi cikk keretében a lap hadigazdasági rovatában közzétette. A vita alapját jelentő problémával kapcsolatos álláspontjuk megalkotásánál Marx azon tételéből indultak ki, mely szerint a gazdasági folyamatot a termelés, elosztás, a csere és a fogyasztás képezi és e folyamat meghatározó része a termelés. Ha a termelést mint társadalmi viszonyt vizsgáljuk (és ez a gazdasági tudományok feladata), akkor — mint V. I. Lenin megállapította — az „elosztás” és a „fogyasztás” elvesztik minden önálló jelentőségüket és csak mint technológiai folyamatok maradnak meg.

Megítélésük alapján a katonai igények kielégítése a fogyasztásnak egy sajátos formája, amely szervezeti típusát tekintve ugyan a nagy gépiparához hasonlítható, de mégis a lehetőségek nem termelő felhasználását foglalja magába. Ezért a hadsereg-gazdálkodási szervezete, amely alapvetően fogyasztási jellegű, magában hord bizonyos — a népgazdaságra jellemző — ágazati termelési vonásokat. *Például*: az anyagi-technikai ellátási rendszeren keresztül megtörténik a társadalmi termékek egy részének elosztása.

Ezen objektív okok miatt a hadseregen belüli gazdasági viszonyokat (elsősor-

ban az elosztási és fogyasztási viszonyokat) nem lehet a társadalom gazdasági — termelési viszonyaitól elszakítva vizsgálni.

A szerkesztőség véleménye szerint a katonai termékek termelésével, elosztásával és fogyasztásával kapcsolatos viszonyok tanulmányozása a hadigazdaságtan tárgykörébe tartoznak. Ezek azonban olyan sajátos ágazati jelleggel rendelkeznek, melyek feltételezik a hadsereg katonai gazdálkodási szférájának tevékenysége során a konkrét közgazdasági tudományok (a gazdasági tervezés és szervezés elmélete, a gazdasági elemzés, a gazdasági matematikai modellezés, stb.) nélkülözhetetlen alkalmazását. Ezen elvek és módszerek — katonai követelmények és a csapatoknál végzendő gazdasági munkák sokoldalúságának figyelembevételével történő — fejlesztése fontos irányát kell hogy képezze a hadtudományi kutatásoknak.

Mind ezek alapján a szerkesztőség arra a végkövetkezésre jutott, hogy a katonai gazdaságtannak — mint sajátos önálló tudományterületnek — szükségessége eszik, mivel a neki tulajdonítottak a hadigazdaságtan tárgykörébe megtalálhatók.

A vita második főproblémája a hadigazdaságtan elmélete továbbfejlesztésének kérdése volt. Ennek során ismételtlen bizonyítást nyert az a tény, hogy a haditechnikai forradalom hatására, az imperializmus agresszivitása fokozódásának körülményei között alapvető mennyiségi és minőségi változások történnek a gazdaság és a háború viszonyában. Jelentősen módosulnak az anyagi szükségletek méretei és összetevői, erősödik a hadsereg „iparosodásának” folyamata. Növekszik és mindinkább bonyolultabbá válik a hadseregeken belüli gazdasági tevékenység.

Ezek a körülmények megkövetelik azoknak a gazdasági folyamatoknak a sokoldalú vizsgálatát, amelyek mind béke mind háború időszakában a fegyveres erők anyagi-technikai és pénzügyi igényeinek biztosításával kapcsolatosak.

Ezt a szükségességet bizonyítja a Szovjetunió honvédelmi miniszterének a hadtudomány elméletének fejlesztésével szemben támasztott azon követelménye is, mely szerint az erőfeszítéseket olyan problémák irányába kell összpontosítani, melyek megoldásától nemcsak a hadsereg szervezeti felépítésének, harcokésztségének és hadrafoghatóságának további korszerűsítése illetve növelése függ, hanem amelyek az országos védelmi képessége erősítésével kapcsolatos eszközfordítások legcélszerűbb felhasználásával vannak összefüggésben.

A szerkesztőség a vitában részt vevőkkel teljes mértékben egyetértett azzal, hogy:

- a társadalmi élet új jelenségei megkövetelik a hadigazdaságtannak a korszerűsítését;
- a hadigazdaságtan kialakulásának aktív szakaszában van ami szükségessé teszi elméletének intenzívebb fejlesztését;
- szükséges a hadigazdasági kutatások sokoldalú fejlesztése abból a célból, hogy fel lehessen tárni az ország és fegyveres szervei védelmi ereje növelésének, illetve meghatározott szinten tartásának leggazdaságosabb formáit és módszereit.

Az elvi alapokon, tudományos jelleggel lefolytatott vita feltárta a hadigazdasági tudomány meglévő problémáit és szükségleteit, gyenge pontjait és elmaradt részeit, lehetőségeit, erőit és tárlatait.

Az álláspontok összegezése eredményeképpen kirajzolódtak a hadigazdasági kutatómunka irányai, teljes mértékben igazolódtott e tudományterület kulcskérdései megoldásának szükségessége.

A szerkesztőségi cikk felhívja a figyelmet arra, hogy mindenképp meg kell határozni a hadigazdaságtan metodológiailag hibátlan tárgyát. E tudományterület

enélkül nem rendelkezhet nagyobb távlatokkal, nem képes komoly összegezek szintjére emelkedni, nem lépi túl a különféle tudományokra vonatkozó adatgyűjtés és az elszigetelt jelenségek leírásának határait.

A vitában részvételük körül többen foglalkoztak hozzászólásaikban a hadigazdaságtan tárgya pontosításának kérdéseivel. *A szakértők egy csoportja javasolja, hogy a hadigazdaságtan tárgyát ki kell egészíteni azoknak a szocialista gazdasági viszonyoknak kutatásával, amelyek a hadseregben belül is megtalálhatók.*

Ezen javaslat elméleti alapja az a felismerés, mely szerint a fegyveres erőkhöz belül lezajló különféle gazdasági folyamatokat (elosztás, csere és fogyasztás) ugyan olyan törvényszerűségek szabályozzák mint a népgazdaság egészét. A katonai szervezeteken belül összegeződnek és fejlődnek a szocialista gazdasági viszonyok, melynek következtében a hadsereg gazdálkodása nemcsak technikai, hanem társadalmi oldalról is jellemezhető. Ebből a fejtegetésből kiindulva, a szocializmus gazdasági törvényei hadseregszervezetben belüli működési sajátosságainak megismerése e hadigazdaságtan tárgykörébe kell hogy tartozzon.

A hadigazdaságtan tárgyával kapcsolatos vita során felvetődött a *terminológiai kifejezések értelmezése terén fennálló rendezetlen helyzet* is. A probléma fontosságát és megoldásának sürgősségét bizonyítja az a tény, hogy alapkérdésekben sincs sok esetben egységes álláspont kialakítva. *Például:* a hadigazdaság kifejezés alatt egyes szakértők a háború esetén „népgazdaság helyzetének egy sajátos minőségi állapotát” mások pedig „a katonai termékek termelésével, elosztásával, cseréjével és fogyasztásával kapcsolatos speciális gazdasági viszonyt” értik.

A szerkesztőségi cikk íróinak véleménye szerint a hadigazdaságtan alapvető problémáihoz lehet számolni a gazdaság alkalmazkodóképességét, mobilitását és életképességét egy korszerű háborúban. Az említett kategóriák objektív tartalmának feltárása a hadügy és a gazdasági potenciál dinamikájának figyelembevételével fontos elvi kérdése a katonai doktrína gazdasági megalapozásának, a szocialista állam védelmi politikájának, a hadseregépítési perspektívái meghatározásának, a nép és fegyveres ereje felkészítésének az imperialista agresszió elhárítására.

Az alkalmazkodóképesség, a mobilitás és az életképesség kategóriáiban tükröződik a gazdaság háborúra való felkészültsége és az a képessége, hogy meghatározott befolyást gyakoroljon ennek menetére, illetve kimenetelére.

A világrimperializmus ellen, a szocializmus fegyveres védelmének lenni elméletében fontos helyen áll a gazdaság felkészülése, mivel e nélkül nincs katonai erő.

Ha az imperializmus háborút kényszerít ránk — V. I. Lenin tanítása szerint — akkor józanul kell értékelni a helyzetet, számba kell venni az erőket, szabályozni kell a gazdálkodási mechanizmust a háború által megkívánt gyorsasággal és mértékben. *A mi időnkben a gazdálkodási mechanizmusnak olyannak kell lennie, hogy bármely adott pillanatban teljes mértékben biztosítani tudja gazdaságilag az agresszor szétzúzását.*

A vitát összegező szerzői kollektíva szerint mielőbb szükséges létrehozni azt a szilárd elméleti alapot, melynek bázisán a hadigazdaságtan eredményesen ki tudja dolgozni a tárgykörébe tartozó témákat, kutatási eredményeivel elősegíteni azok gyakorlati megvalósítását úgy, hogy azok hozzájáruljanak mind a hadseregben, mind népgazdasági szinten is a gazdálkodási tevékenység minőségének az emeléséhez.

A vita fő problémái közé tartozott a hadseregben folyó gazdasági képzés kérdése is, mellyel kapcsolatban a szerkesztőség álláspontja a következő:

A szocialista állam gazdasági és védelmi ereje egy sor tényezőből tevődik össze, melyek között rendkívüli fontosságú a tudomány. Az ország termelőerőinek növekedése egyenes arányban van a munka és a tudomány szerves kapcsolatával. A gazdasági tudomány azzal válik ki, hogy ez a társadalom gazdasági alapjait és a szocialista termelési viszonyokat, a termelőerők növekedésével közvetlen kapcsolatban vizsgálja. Kutatásaival a gazdasági tudomány aktívan hozzájárul a tudományos technikai forradalomnak a szocializmus előnyeiben fukadó óriási lehetőségei egyesítésének gyakorlati megoldásához vagyis a kommunizmus építése és a szocializmusnak a kapitalizmussal folytatott versenye kulcskérdéseinek megoldásához.

A gazdasági tudománynak, a gazdasági tudásnak a párt mindig nagy jelentőséget tulajdonított és tulajdonít ma is.

A Szovjetunió Kommunista Pártja Központi Bizottsága „A dolgozók gazdasági képzésének javításáról” hozott határozatában szó van arról, hogy a kommunizmus építésének jelenlegi szakaszában, a tudományos-technikai haladás gyors üteme, a termelés feltételeinek és a munka jellegének minőségi változása körülményei között szüntelenül növekszik a szakemberek és a széles tömegek gazdasági képzettségével szemben támasztott igény. A tudományos forradalom körülményei között nem lehet a vezetés magas szintjét a szocializmus gazdasági törvényei és a párt politikájának alapos ismerete nélkül biztosítani. *A gazdasági képzés fontos feltétele a népgazdaság tudományos szintje növelésének, a termelés irányításának és a népgazdaság XXIV. kongresszus által meghatározott fejlesztési program megvalósításának.*

Ez a határozat közvetlen kapcsolatban van a tisztok, tábornokok hadigazdasági képzésével a hadsereg minden szintjén, továbbá a gazdálkodási munka megjavításával, a fegyveres erők egész életével és tevékenységével.

Annak érdekében, hogy növekedjen a gazdasági munka színvonala, valamint hatékonysága a csapatoknál, szükség van a katonai szakemberek — főleg a vezető állomány — komplex gazdasági képzésére. Ide tartozik a marxista—leninista közgazdaságtan; a hadigazdaságtan és a hadigazdasági elemzés alapjainak; a gazdálkodási tevékenység megszervezése és irányítása elméletének; valamint gyakorlatának, továbbá a katonai szolgálat és beosztás sajátosságainak megfelelő, konkrét gazdasági szakágazatok alapos tanulmányozása. Amint lát ható ez megköveteli a kiképzési tervek és programok, a fegyveres erők személyi állománya képzése formáinak és módszereinek felülvizsgálását, pontosítását.

A szerkesztőségi cikk szerzői kollektívája végezetül megállapítja, hogy a lefolytatott vita néhány következtetésének levonásával a tárgyalta problémák nem zárhatók le, hogy jelenteg még hiányoznak azok a tudományos adatok, melyek lehetővé tennék ezek teljes egészében való megoldását.

Begy azonban vitathatatlan, mégpedig az, hogy ezek a viták túllépték a részfeladatokat határait és hozzájárultak a katonai gazdálkodás fejlődéséhez.

A vita résztvevői által kifejtett álláspontok jelentőséggel bírnak mind a hadigazdaságtan elméletének fokozatos fejlődése, mind az ország védelmi képessége további erősítésének gazdasági kérdései megoldása szempontjából.